

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Розглянуто актуальні тенденції розвитку туристичної галузі в Україні та наведено характеристики їхнього впливу на загальну зайнятість населення країни. Визначено потенційні можливості для зростання останнього. Розроблено рекомендації щодо зменшення безробіття в країні.

Ключові слова: туризм, туристична галузь, зайнятість населення, прямий ефект від туризму, сумарний вплив туризму.

Останніми роками завдяки розвитку міжнародного та регіонального співробітництва туризм відіграє важливу роль в економіці багатьох країн, сприяючи зростанню добробуту населення, створенню робочих місць усередині країни і можливостей для працевлаштування на ринку праці інших країн. Сьогодні ключовою опорою економічного зростання є туристична галузь, яка знаходить широке визнання урядами усіх регіонів світу. Ця стаття наочно демонструє потенціал туристичної галузі у відновленні світової економіки і створенні робочих місць, забезпеченні сталого розвитку та скорочення масштабів бідності.

Питання, пов'язані з оцінкою впливу туристичної галузі на зайнятість населення, висвітлюються в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Так Борушак М. О. [1] виділив проблеми формування стратегій розвитку туристичних регіонів України, Кифяк В. Ф. [2] позначив перспективи розвитку туризму у світі і в Україні, Колосінська М. І. [3] провела систематизацію функцій туризму та основних аспектів їх впливу на національну економіку, Цьохла С. Ю. [4] розглянула напрямки його соціального впливу і визначила можливості підвищення рівня соціальної ефективності галузі, також роботи Елмазі Л. [5], Корольчук О. П. [6], Мальської М. П. [7], Неделея А. [5], Ткаченко Т. І. [8], Тоцької О. [5], Туріянської М. М. [9], Школи І. М. [6] та багатьох інших учених були присвячені питанням економічного впливу туризму, вивченню методичних і практичних підходів до управління туристичною діяльністю. Тим не менш, аналіз робіт зазначених вчених дає можливість зробити висновок, що більшість запропонованих підходів не враховують можливості туристичної галузі впливати на загальну зайнятість населення. Тому актуальним завданням і водночас необхідною умовою визначення тенденцій розвитку туризму в Україні є оцінка його впливу на зайнятість населення, що обумовлює доцільність проведення досліджень у цьому напрямку і визначає мету нашої статті.

Мета статті полягає у визначенні потенційних можливостей для зростання зайнятості населення в туристичному секторі на основі даних аналізу його впливу на зайнятість населення в Україні і розробці рекомендацій щодо скорочення темпів зростання безробіття в країні.

Характер впливу туризму робить його таким, який

важко вимірюється відносно до показників зайнятості населення. Очевидно, що кількісній оцінці піддаються показники зайнятості лише у межах готельної та туристичної галузей, але туристи часто витрачають гроші на товари і послуги багатьох інших секторів. Друга особливість проведення оцінки полягає в тому, що частина робочих місць відрізняється сезонністю, в туристичних регіонах її вплив можна простежити навіть у будівельній галузі. Тому треба розрізняти прямий та сумарний економічні ефекти від туризму.

Прямий внесок туристичної галузі у ВВП відображає «внутрішні» витрати на подорожі та туризм (загальна сума витрат на туризм у межах конкретної країни резидентами і нерезидентами), а також витрати уряду на туристичну галузь, безпосередньо пов'язані з відвідувачами, що приїжджають з культурними або рекреаційними цілями. Прямий внесок туристичної галузі у ВВП розраховується відповідно до фінансового результату від діяльності підприємств таких секторів, як готелі, авіакомпанії, аеропорти, туристичні агентства тощо, які мають справу безпосередньо з туристами. Прямий внесок туристичної галузі у ВВП розраховується на основі повних внутрішніх витрат, тобто сукупності придбань, зроблених у різних секторах туризму. Цей метод узгоджується з визначенням частки туризму в ВВП, зазначених у Методичних вказівках про розрахунки (Рекомендована методологічна основа TSA: RMF 2008) [10].

Сумарний ефект від туристичної галузі уміщує більш широкі наслідки, тобто непрямі і індуковані впливи на економіку. Непрямий ефект полягає у внеску у ВВП та загальну зайнятість населення країни за рахунок:

- інвестиційних витрат у туристичну галузь - важливий аспект як поточної, так і майбутньої діяльності, яка містить такі види інвестиційної діяльності, як придбання нових літаків та будівництво нових готелів;
- урядових витрат. Це допоміжна туристична діяльність у різних формах вияву, наприклад, курортні послуги, витрати в області санітарного забезпечення територій тощо;
- внутрішньої закупівлі товарів і послуг у секторах, безпосередньо пов'язаних з туристами - у тому числі, наприклад, закупівля продовольства та послуг за прибирання в готелях, палива та послуг громадського харчування авіакомпаніями, ІТ-послуги туристичних агентств.

За рахунок індукованого впливу від туризму підтримуються витрати тих, хто прямо або побічно зайняті у туристичній галузі.

Проведений аналіз свідчить, що прямий внесок туристичної галузі у ВВП України у 2011 році склав 24,6 млрд. грн. (2% від загального ВВП), у 2022 році очікується зростання на 4,0% до 37,2 млрд. грн. (1,7% у цінах 2012 року), що характеризує насамперед ефективність діяльності таких підприємств, як готелі, туристичні агентства, авіакомпанії, транспортні

підприємства тощо.

Сумарний внесок туристичної галузі у ВВП України, з урахуванням можливих економічних наслідків у 2011 році був на рівні 92,1 млрд. грн. (7,4% ВВП), і, як очікується, зростає на 2,6% до 94,5 млрд. грн. у 2012, у 2022 році ця сума становитиме 138,8 млрд. грн. (6,4% ВВП) [10].

За рахунок туристичної галузі у 2011 році було створено 351,5 тис. нових робочих місць, це 1,7% від загальної зайнятості (рис. 1).

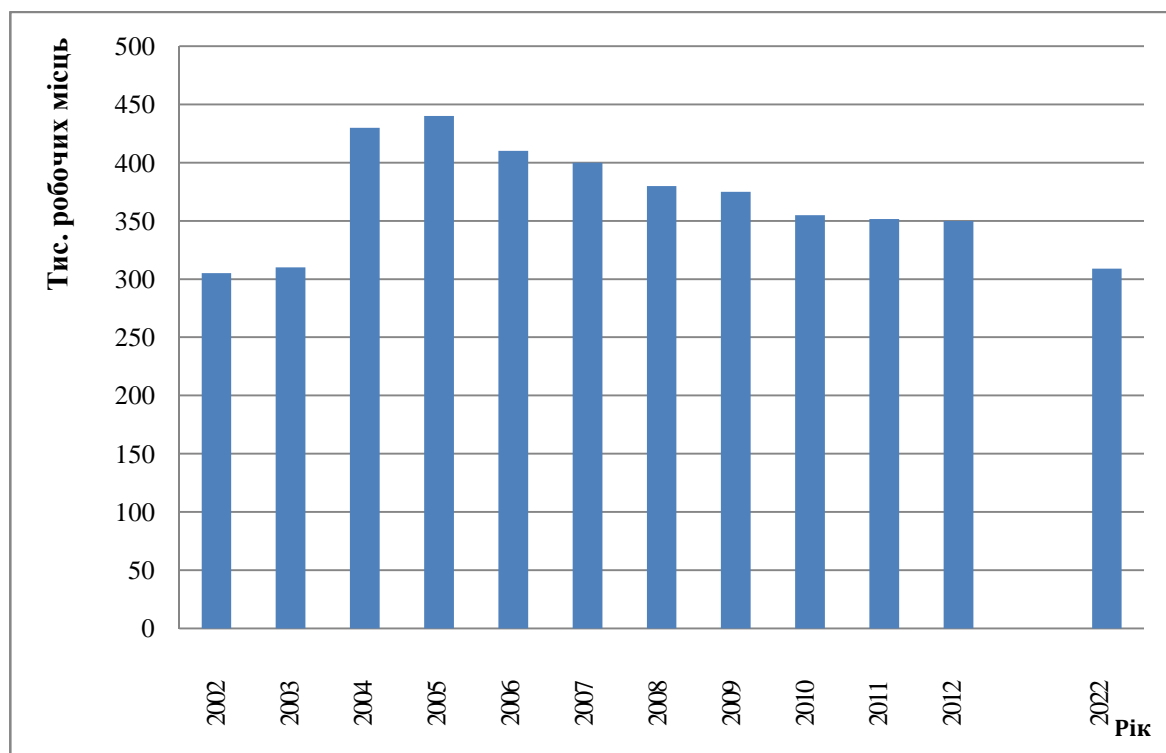

Рис. 1. Прямий вплив туристичної галузі на зайнятість населення України за показником створених робочих місць, тис. місць

Як видно з рис. 1, у 2012 очікується зниження на 0,4% кількості робочих місць, тобто до 350 тис. місць, що пояснюється закриттям багатьох проектів з підготовки та проведення Чемпіонату з футболу «ЄВРО-2012». За час підготовки «Євро-2012» в Україні було побудовано майже 2 тис. кілометрів сучасних автодоріг, вокзали, відкрито 70 готелів, п'ять аеропортів і чотири злітно-посадкові смуги, що забезпечувало зайнятість населення. На жаль, надалі тенденція зниження зайнятості в туристичній сфері, за прогнозами WTTC [10], утримається: упродовж десяти років кількість робочих місць, створених завдяки туристичній галузі, буде знижуватися на 1,3% за рік і у 2022 році цей показник становитиме лише 350 тис. робочих місць або 1,7% від загальної зайнятості (рис. 2).

Загалом туристи витрачають свої гроші на купівлю певних туристичних послуг, які, як правило, спрямовані на дуже конкретні сектори економіки (проживання, харчування, розваги, роздрібна торгівля, транспорт), що створює додатковий дохід для цих видів діяльності. Це так званий прямий ефект.

Частина цих доходів використовується для купівлі проміжних товарів і послуг, які будуть використовуватися у подальших виробничих циклах (проміжний попит). Інша частина призначена для виплати заробітної платні, податків у центральні і місцеві бюджети.

Ті кошти, які залишаються у межах туристичного району, сприятимуть найму нових працівників з місцевого населення, збільшенню обсягів виробництва товарів національних підприємств, і в результаті - збільшення зайнятості та підвищення доходів місцевого населення. Це так звані непрямі ефекти.

Збільшення зайнятості призводить до збільшення загального доходу місцевих жителів. Частина цього доходу зберігається, а інша витрачається на споживчі товари, що породжує додатковий попит, який, як і колись, виливається в додаткове виробництво і зайнятість. Це так звані індуковані ефекти.

Разом вони створюють загальний (сумарний) ефект від туризму. На рис. 3 наведено аналіз загального (сумарного) внеску туристичної галузі у зайнятість населення України.

Як видно з рис. 3, сумарний внесок туристичної галузі з урахуванням створених робочих місць скоротився на 0,4% зі 1338 тис. робочих місць (6,6% від загальної зайнятості) у 2011 році до 1332 тис. робочих місць (6,5% від загальної зайнятості) у 2012 році [10]. Також спостерігається стійка тенденція до спаду у середньому на 1,4% за рік, що може знизити цей показник до рівня 1156 тис. робочих місць у 2022 році (5,8% від загальної зайнятості).

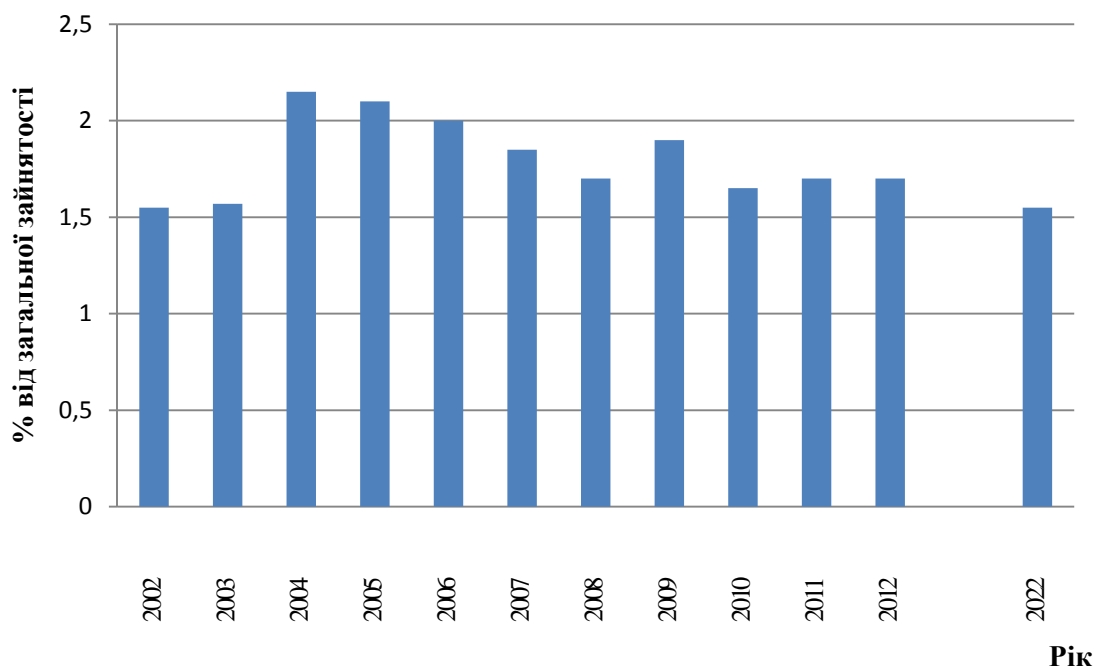

Рис. 2. Прямий вплив туристичної галузі на зайнятість населення України за показником відсотку до загальної зайнятості населення, %

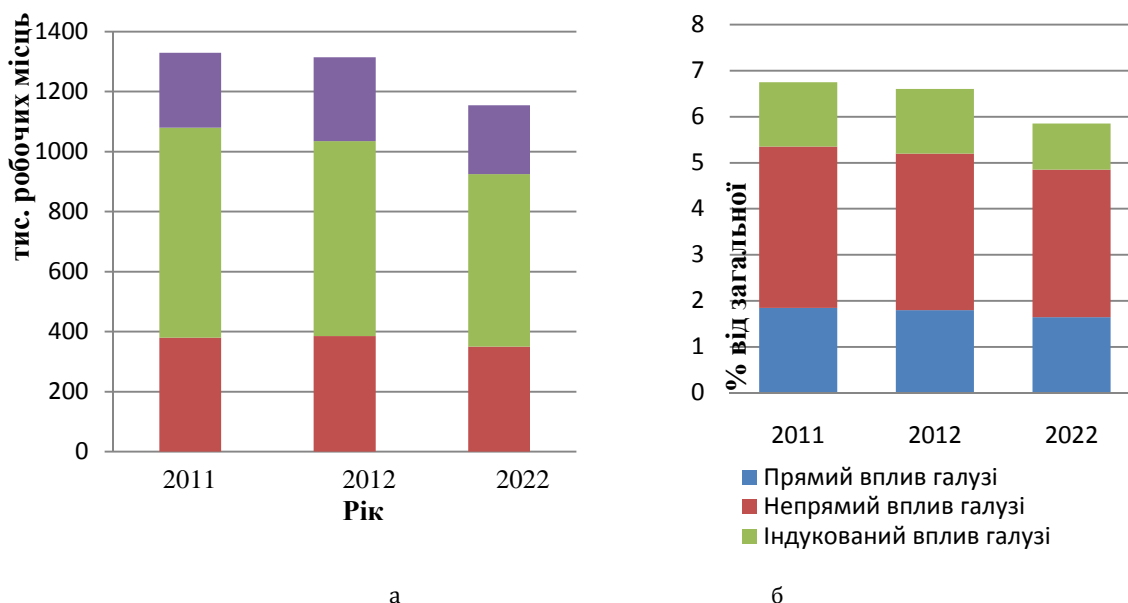

Рис. 3. Загальний внесок туристичної галузі у зайнятість населення України (а - створено робочих місць, тис. місць; б - відсоток до загальної зайнятості населення України)

Туризм сприяє і непрямій зайнятості населення, тобто працевлаштовує тих, хто працює у сфері пасажирських перевезень, здає в оренду житлові приміщення, торгує сувенірами, надає послуги гіда, перекладача тощо, що також призводить до збільшення доходів населення і підвищення його платоспроможності. Непряма зайнятість згладжує соціально-економічну напругу, що є наслідком безробіття і відсутності джерел офіційного доходу місцевих жителів, але разом з цим це означає недоотримання великих коштів регіональними бюджетами. Очевидно, що такі дані неможливо проаналізувати, а отже, доцільним є розроблення

механізму легалізації таких підприємств та офіційної реєстрації зайнятих таким чином робітників у державних органах.

Туризм створює певні переваги не тільки для приватного, але й для державного сектору економіки, оскільки є одним з недорогих варіантів за відношенням до вартості державних інвестицій у напрямку створення робочих місць, одним з найшвидших за термінами.

Однією з специфічних особливостей зайнятості на ринку туристичної галузі є сезонність надаваних послуг. Найбільш поширеними засобами вирішення проблеми сезонної зайнятості є: гнучка цінова політика туристичних підприємств, організація у період низького

попиту культурних, спортивних, наукових заходів; розробка спеціальних заходів для дітей та молоді у період сесій чи канікул тощо.

Український сектор туризму не є повністю розвиненим. Досвід та практика, що використовуються багатьма державами, ще не набули розповсюдження в Україні. Наприклад, у країнах з розвиненим сектором туризму близько 60-80% ринку належить кільком великим компаніям, які надають високоякісні послуги й пропонують свої продукти під єдиним брендом через велику кількість невеликих дистриб'юторів. Особливістю туристичної діяльності є те, що туристична послуга для кінцевого споживача подається як ланцюг послуг (розміщення, харчування, транспорт, медичне обслуговування, розважальний сектор та ін.), що передбачає велику кількість учасників ринку, і споживач розглядає цінність турпослуги з точки зору її комплексності, проектує свої враження від спожитих послуг загалом на регіон як єдине ціле. У зв'язку з наявністю великої кількості суб'єктів туристичного ринку і їх різнорівневістю діяльність учасників ринку часто буває не узгоджена, що призводить до зниження цінності туристичного продукту для споживача і, таким чином, знижує привабливість регіону, ступінь його конкурентоспроможності, відмови споживача здійснювати поїздки в певний туристичний регіон.

Таким чином, задля покращення становища в національному туристичному секторі, а також для зниження темпів безробіття в країні необхідно дотримуватись наступних рекомендацій:

Фінансові ресурси, отримані завдяки туристичній діяльності, повинні залишатися в регіоні та заохочувати населення працювати в туристичній сфері, тому уряду туристичних регіонів не можна допускати різких коливань чисельності платоспроможного населення.

Розвиток туризму має призвести не тільки до перерозподілу капіталу і робочої сили з однієї галузі в іншу, а ще й до отримання додаткових коштів з інших країн, туристи з яких охоче б відвідали Україну. Таким чином, створення нових робочих місць у туристичній галузі є сигналом для підвищення ділової активності в

країні, зростання доходів населення, збільшення сукупного попиту, що і є сумарним ефектом від туристичної діяльності.

Оскільки туристичні підприємства почнуть працювати з іноземними туристами, кількість бажаючих працевлаштуватися в цій сфері стрімко зростатиме, від претендентів стануть очікувати більш високої кваліфікації і професійної підготовки (знання кількох іноземних мов, володіння діловими навичками та ін.), головною конкурентною перевагою стане продуктивність праці потенційних робітників.

Слабкий розвиток туризму пояснюється тим, що до сьогодні ця галузь не була пріоритетною для держави. Задля зниження рівня безробіття населення в Україні державними органами управління АР Крим, Волинської, Донецької, Рівненської та інших областей слід зосередити увагу на розвитку туризму. Галузь може стати важливим чинником економічного зростання як окремих регіонів, так і всієї України, оскільки зумовлює підвищення попиту на продукцію національної промисловості, розширення співпраці у будівельній сфері, розвиток торгівлі, транспортної інфраструктури, сільського господарства, що загалом забезпечує зайнятість і підвищує доходи населення. Згідно з рейтингом ВЕФ пріоритетність сфери туризму для уряду знизилася з 125-го до 130-го місця. Україна завжди сприймалася як індустріальна країна, а туризм відходив на другий план. Зараз приходить розуміння того, що туризм - це перспективний сегмент економіки. Певною мірою це заслуга чемпіонату «Євро-2012», а також економічної кризи, через яку держава почала шукати нові шляхи та сегменти. Розвиток туризму в Україні передбачає створення сприятливого організаційного, правового та економічного середовища та розробку і маркетинг вітчизняних туристичних послуг, які мають бути конкурентоспроможними на регіональному та міжнародному рівні. Все це можна здійснити, використовуючи природний, історичний та культурний потенціал України, навіть охороняючи соціально-економічні інтереси, історичні об'єкти та екологічну безпеку України.

Список літератури

1. Боруцак, М. Проблеми формування стратегій розвитку туристичних регіонів [Текст] : монографія / Мирослав Боруцак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
2. Кифяк, В. Ф. Організація туризму: навч. посібник. / В. Ф. Кифяк. - Чернівці : Книги - XXI, 2008. - 344 с. - ISBN 978-966-2147-08-7.
3. Колосінська, М. І. Систематизація функцій туризму в аспекті їхнього впливу на національну економіку [Текст] / М. І. Колосінська // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. - № 3. – С. 222-228.
4. Цёхла, С. Ю. Особенности оценки социальной эффективности туристической деятельности [Текст] / С. Ю. Цёхла // Экономика Крыма. – 2010. - № 2 (31). – С. 78-82.
5. Nedelea A. Understanding the economic impact of tourism – a comparative analyses / A. Nedelea, L. Elmazi, O. Totska // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2008. -№ 7. – С. 238-247.
6. Школа І. М. Менеджмент туризму [Текст] : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / І.М. Школа, О.П. Корольчук. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 464 с.
7. Мальська, М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг [Текст] : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – к.: Знання, 2008. – 661 с.
8. Ткаченко, Т. І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу [Текст] : монографія / Тетяна Іванівна Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: КНЕУ, 2009. – 463 с.
9. Туріянська, М. М. Комунікації в системі управління знаннями [Текст] / М. Туріянська // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 194–196.
10. Travel and Tourism Economic in Ukraine [Електронний ресурс] / WTTC Travel and Tourism Economic Impact 2012. Ukraine. – London: World Travel and Tourism Council, 2012. – 24 pp. Режим доступу: http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/ukraine2012.pdf. - Назва с титул. екрану.

РЕЗЮМЕ

Градинарова Арина

Анализ влияния туристической отрасли Украины на занятость населения

Проанализировано влияние туристической отрасли на занятость населения в Украине. Охарактеризованы актуальные тенденции развития национального туризма. Выделены потенциальные возможности для роста занятости населения и на их основе разработаны рекомендации по сокращению темпов роста безработицы.

RESUME

Gradinarova Oryna

Analysis of the tourism impact on employment in Ukraine

The influence of tourism on employment in Ukraine is analyzed. Current trends of development of national tourism are characterized. Opportunities for employment growth are highlighted and, on their basis the recommendations to reduce the rate of unemployment are developed.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2012 р.